

YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ

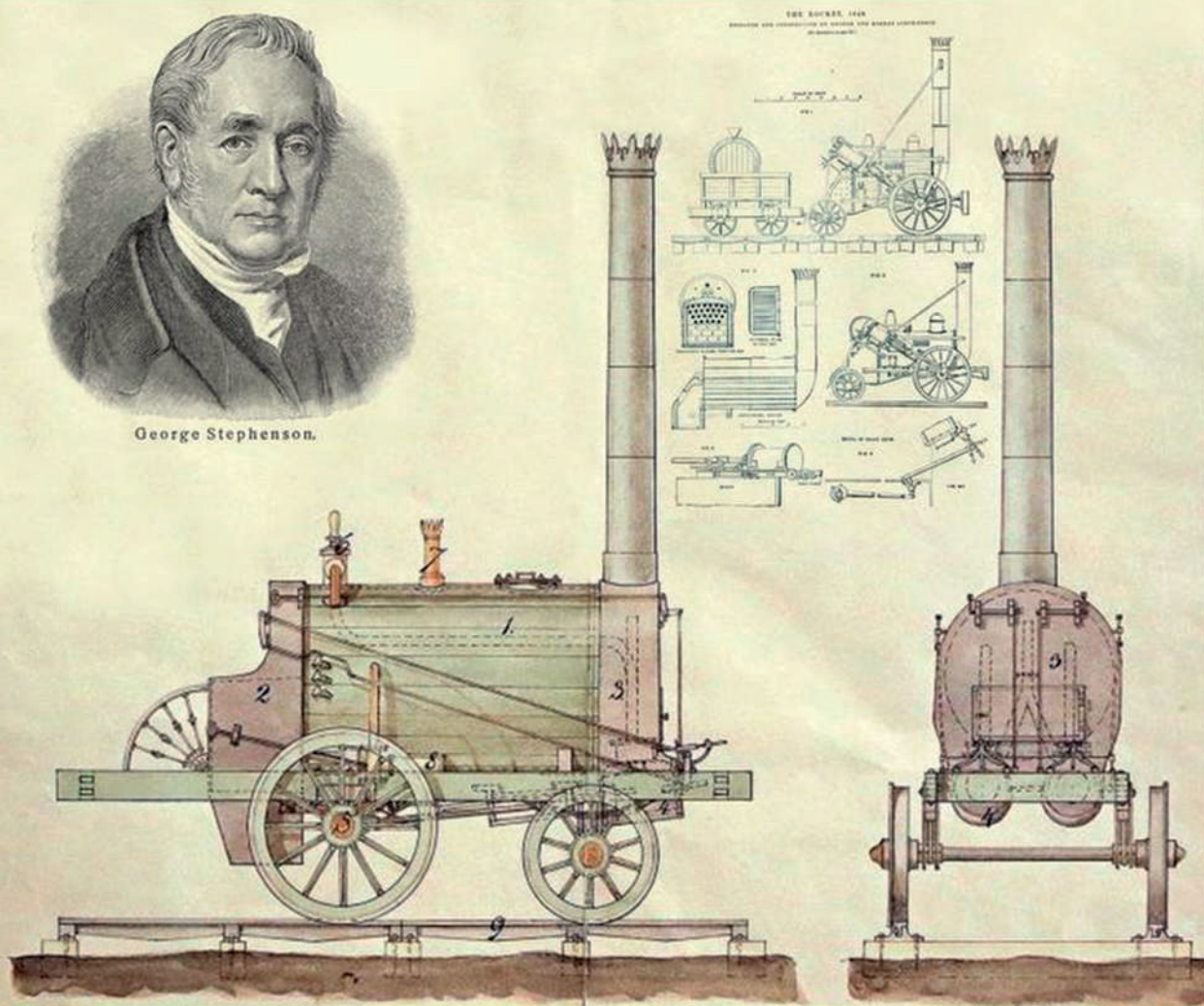
2023

DAVRIYLIGI:
2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF
ETILGAN LOKOMOTIV POYEZD

George Stephenson.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJY OLIY TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

TOSHKENT SHAHAR, AMIR
TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

IYUL
№54

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
1-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-1**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-1**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 54-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 июль 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 10 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофик:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

1. Одилов Азизбек Арибжонович
“ХАБЕАС КОРПУС” ИНСТИТУТИ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР
ҚОНУНЧИЛИГИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ..... 7

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

“ХАБЕАС КОРПУС” ИНСТИТУТИ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.

Одилов Азизбек Арибжонович
Ўзбекистон Республикаси
Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий
мактабининг тингловчиси
Тел: +99897 751-27-10
nemnes@mail.ru

Аннотация: Мазкур мақолада “Хабеас корпус” институти тушунчаси ва унинг Канада, Миср, Франция, Германия, Саудия Арабистони, Буюк Британия ва Яман давлатлар қонунчилигида шаклланишига оид тажрибалари қиёсий таҳлили баён этилган.

Калит сўзлари: “Хабеас корпус” институти, Англо-саксон, Роман-герман ҳуқуқ тизими, инсон ҳуқуқлари, Билл, халқаро ҳуқуқ, ҳуқуқ нормаси, жарима, жиноят процесси, Конституция, суд, тергов, қамоққа олиш, уй қамоғи.

Англия-Америка ҳуқуқ тизимида ишлаб чиқилган Хабеас корпус концепцияси, озодликдан маҳрум этилган шахсларни суд тергови орқали ҳибсга ёки қўлга олинишини қонунийлигини суриштириш ва унга эътироз бериш ҳуқуқига эга эканлигини эътироф этади.

Шахсни ҳибсга ёки қўлга олинишни сўроқлаш (ёки эътироз билдириш) ҳуқуқи ҳозир халқаро инсон ҳуқуқлари стандартларига киритилган .

Мазкур норма хорижий давлатлар қонунчилигида ҳам кенг қўлланилиб келинмоқда.

Жумладан, Канадада 1982 йил “Canadian Charter of Rights and Freedoms” (Канада ҳуқуқ ва эркинликларнинг Низоми) ни қабул қилинган бўлиб, мазкур конституциявий ҳужжат “the American Bill of Rights” (ҳуқуқлар тўғрисидаги Америка Билл) билан жуда ўхшашликларга эга бўлса-да, аммо баъзи фарқлар ҳам мавжуд.

Хусусан, Низомнинг 10-моддасида “ҳар ким ҳибсга олиниши ёки ушланишида, Хабеас корпус томонидан белгиланган қамоққа олинишни асосини билиш ҳуқуқига эга ва қамоққа олиш қонуний бўлмаган ҳолатта, озод қилинади” деб кўрсатилган бўлиб, ушбу ҳуқуқ қонун ҳужжатлари билан чекланиши мумкинлигини белгиланган. Хабеас корпус фаолиятини тўхтатувчи қонунга конституциявий асосларга кўра эътироз билдирилиши мумкин, судлар, агар ушбу қонунни «эркин ва демократик жамиятда исботланган» деб топса, судлар бундай қонунни қўллаб-қувватлашади. Бирок, Хабеас корпус фаолиятини тўхтатувчи қонун суд томонидан конституцияга зид деб эълон қилинган бўлса-да, у эътироз билдирилаётган қонун Низом қоидаларидан қатъи назар амал қилади дейилса, бу қарор Парламент томонидан бекор қилиниши мумкинлиги белгиланган , бу қоида Низомда парламент устунлигини сақлаб қолиш учун киритилган. Канадада Хабеас корпус ва бошқа имтиёзли ҳужжатларни ёки суд томонидан ёрдам бериш шакллари моддий ҳуқуқ сифатида Англия ва Уэлс қонунлари таъсирида шаклланган. Шу билан бирга, Канада ўз қонунчилигида Хабеас корпус тамойиллари ифолойдиган тартибларни ишлаб чиқди. Жиноий ишлар бўйича, Хабеас Корпус варақлари учун аризалар “habeas corpus ad subjiciendum” (сизнинг танангиз бор топширилиши керак) бўйича биринчи инстанция судига берилиши ва ушбу суднинг қарори устидан шикоят қилиниши мумкин шикоят вилоят судларига апелляция инстанциясига юборилади. Якуний шикоят Канада Олий судининг рухсатномаси олинган тақдирда берилиши мумкин . Жиноят кодексига “Хабеас корпус бўйича мурожаат шикоят берилган суд томонидан дарҳол кўриб чиқилиши керак”.

Миср, Ироқ, Саудия Арабистони ва Яманнинг ҳуқуқий тизимларига кўра, ҳибсга олинганлар одатда қуйидаги йўллар билан ушлаб туришнинг қонунийлигига эътироз билдириш

хуқуқига эга:

1. Ишни биринчи инстанция судига юборишдан олдин тергов судясига ариза бериш;
2. Юборилгандан кейин биринчи инстанция судига ариза бериш;
3. Судланганидан кейин бундай мурожаатга рухсат берилганда апелляция бериш.

Юқорида қайд этилган давлатлар, Саудия Арабистонидан ташқари, озодликдан маҳрум этилган шахсларга уларнинг ҳибсга олинишининг қонунийлигини сўроқлаш хуқуқини берадиган Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги Халқаро пактни қабул қилган.

Бу мамлакатларнинг ҳеч бирида “Хабеас корпус”га ўхшаш қўшимча фавқулодда тартиб-қоида мавжуд эмас, бу эса ҳибсга олишнинг қонунийлигига эътироз билдириш учун судларга чекловсиз кириш имконини беради .

Францияда Хабеас корпус деб аталадиган ҳужжат йўқ. Аммо, уларнинг Конституциясида ўзбошимчалик билан ҳибсга олишга қарши бир қанча қафолатларни белгиланган бўлиб, Жиноят-процессуал қонуни уларни амалга оширадиган процессуал қафолатларни ўз ичига олади. Бундан ташқари, Жиноят кодекси ўзбошимчалик билан ҳибсга олишга буйруқ берган ёки унга тоқат қилган судьяларни ёки давлатнинг ваколатли шахсларига нисбатан қаттиқ жазо белгиланган.

Эркинликни сақлаш тўғрисидаги норма 1789 йил қабул қилинган Инсон ҳуқуқлари Декларациянинг 2-моддасида белгиланган бўлиб, бу Франция Конституцияга киритилган.

Шунингдек, Декларациянинг 7-моддасида “Қонунда белгиланган тартибдан ташқари ҳеч ким айбланиши, ҳибсга олиниши мумкин эмас...” бундан ташқари Конституцияда, “Ҳеч ким ўзбошимчалик билан ҳибсга олиниши мумкин эмас. Суд ҳокимияти, қонунга мувофиқ шахс эркинлигини ҳимоя қилишда, мазкур тамойилга риоя этилишини таъминлайди” деб кўрсатиб ўтилган.

Франция, шунингдек, “Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва асосий эркинликлар бўйича Европа конвенцияси”ни имзолаган. Унинг

5-моддасида ҳар ким эркинлик хуқуқига эга эканлиги одамларнинг озодликдан маҳрум этилиши мумкин бўлган ва қамоққа олинганда процессуал қафолатлар белгиланган.

Хусусан, “Қамоққа олиниши туфайли озодликдан маҳрум этилган ҳар ким судда тортишув хуқуқига эга. Қамоққа олиниши тўғрисидаги қарор суд томонидан зудлик билан кўриб чиқилади, агар қамоққа олиниши ноқонуний бўлса, уни озод қилиш тўғрисида қарор қабул қилинади” каби қафолатлар мустаҳкамланган.

Жиноят-процессуал кодексида юқорида қайд этилган конституциявий қафолатларни бажарувчи бир нечта қоидалар мавжуд. Жумладан, “рухсатнома билан ҳибсга олинган ҳар қандай шахс йигирма тўрт соатдан кўпроқ вақт давомида, сўроқ қилинмасдан, ушлаб турилса, ўзбошимчалик билан қамоққа олинган деб ҳисобланади. Ўзбошимчалик билан ҳибсга олишни буюрган ёки била туриб бунга йўл қўйган судья ёки давлат хизматчиси Жиноят кодексининг 432-4, 432-6-моддалари кўрсатилган жазолар билан жазоланади”.

Франция жиноят-процессуал кодексининг 432-4-моддасида “Давлат ҳокимиятини амалга оширувчи ёки давлат ваколатлари ишониб топширилган шахс ўз вазифаларини ёки топшириқни бажариши муносабати билан ўзбошимчалик билан буйруқ берган ёки шахс эркинлигига зарар этказадиган хатти-ҳаракатни содир этган бўлса, етти йил қамоқ ва 100000 евро миқдорида жарима билан жазоланади.

Агар шахс етти кундан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилинса ёки чекланса, 30 йил озодликдан маҳрум қилиш ва 450000 евро миқдорида жарима жазо қўлланилиши мумкин.

Бундан ташқари, умумий қоидага кўра, полиция гумонланувчини йигирма тўрт соатдан ортиқ ушлаб тура олмайди. Прокурор бу муддатни яна йигирма тўрт соатга узайтириши мумкин. Бошқа узайтиришлар малакали судья, озодлик ва қамоққа олиш масалалари бўйича судья ёки тергов судяси томонидан амалга оширилиши керак. Ҳибсга олиш учун ордерлар талаб қилинади. Расмий суд тергови давомида вақтинчалик қамоққа олинганда, қамоққа олиш қарорлари устидан Тергов палатасига шикоят қилиш билан бир қаторда, тергов пайтида, гумон қилинувчи ёки унинг адвокати исталган вақтда уни озод қилиш тўғрисида илтимоснома билан мурожаат қилиши мумкин. Ваколатли судья ёки суд апелляция берилган санадан бошлаб саккиз кун ичида қарор чиқариши лозим.

Қонунни бузган ҳолда чиқарилган Тергов палатасининг қарорлари (шу жумладан ҳибсга олиш тўғрисидаги қарорлар) ва жиноий ишлар бўйича охириги инстанция судлари томонидан чиқарилган ҳукмлар Франция Олий судида кассация инстанциясида кўриб чиқилиб бекор қилиниши мумкин.

Германияда ўзбошимчалик билан ҳибсга олишга қарши конституциявий қафолатлар

мавжуд бўлиб, улар шахсни ҳибсга олиш учун суд буйруғи ва процессуал ҳимоя воситаларини талаб қилади. Ушбу конституциявий кафолатлар Хабеас корпус қонун ҳужжатларига ўхшаш шаклда амалга оширилади.

Германия Конституциясининг 104-модданинг 2-бандида “ҳар қандай ҳибсга олинган шахс ҳибсга олинган кундан кейинги куннинг охирига қадар судья ҳузурига олиб келиниши керак. Судья, қамоққа олиш тўғрисида қарор қабул қилиш учун, гумонланувчини тинглаши керак.

Германия федерал қонунида нотўғри ҳибсга олишнинг конституциявий кафолатлари биринчи навбатда Жиноят-процессуал кодексига ва судда “Озодликдан маҳрум қилиш бўйича иш юритиш тўғрисида”ги қонунга мувофиқ амалга оширилади (кейинги ўринларда Озодликдан маҳрум қилиш тўғрисидаги қонун). Агар қамоққа олинишда махсус рухсат берувчи қоидалар етарли бўлмаса, қўшимча асос бўлиб федерал қонун қўлланилади.

Жиноят-процессуал кодекси барча жиноят процессига тааллуқли бўлиб, у қуйидагиларни талаб қилади: ушланган шахс, қоидага мувофиқ, қамоққа олинган кун судья ҳузурига олиб келинади ёки энг узоғи билан ҳибсга олинган кундан кейинги кун олиб келинади. Бундан ташқари, ушбу Кодекс ҳибсга олинган шахсга исталган вақтда ҳибсга олинганлиги тўғрисида шикоят қилиш ҳуқуқини эга.

Озодликдан маҳрум қилиш тўғрисидаги қонун ҳам суд доирасида суд муҳокамасини ҳибсга олинган кундан кейинги куннинг конституциявий белгиланган муддати ичида бўлишини талаб қилади. Бундан ташқари, Қонун ҳибсга олиш тўғрисидаги қарорлар устидан шикоят қилиш имкониятини, ҳамда қўлга олинган шахсга ҳар қандай вақтда қамоққа олишни рад эта олиш ҳуқуқини беради.

Ноконуний ҳибсга олишга қарши конституциявий кафолатларни амалга оширишда Жамоат хавфсизлиги ва Саксония тартиби тўғрисидаги штатлар қонуни мавжуд. Ушбу қонун полицияга жамоат хавфсизлигини ҳимоя қилиш учун кўпи билан тўрт кун ушлаб туришга, оғир жиноят содир этилишининг олдини олишига эса кўпи билан ўн суткагача ушлаб тура олишини кафолатлайди. Ҳибсга олинганлар ҳибсга олингандан кейинги кунга қадар судья олдига келтирилиши шарт ва уларда қамоққа олиш қарорига қарши апелляция шикояти бериш имконияти мавжуд.

Буюк Британияда Хабеас корпус варақасининг якуний мақсади қонунга ҳилоф ҳолатлар бўйича чора кўриш ва шахсни ушлаб туришнинг қонунийлигини текшириш орқали чеклашдир. Далолатномани чиқариш учун ариза озодликдан маҳрум этилган шахс ёки унинг ваколатларини бажарувчи бошқа шахслар номидан берилиши мумкин. Агар суд шахсни ҳибсга олиш учун қонуний асос топа олмаса, дарҳол уни озод қилади. Бу бугунги кунда ҳам амал қилади, ҳуқуқий трактлар билан айтганда, Хабеас корпус кўпинча иммиграция ишларида муҳожирларнинг ҳибсга олинишининг қонунийлигини текшириш, экстрадиция қилиш бўйича иш юритиш ва руҳий саломатлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ қамоққа олишга эътироз билдириш учун фойдаланилган.

Мазкур қиёсий таҳлилий мақолада Канада, Миср, Франция, Германия, Саудия Арабистони, Буюк Британия ва Яман қонунчилигида шахсларни ҳибсга ёки қўлга олинишни қонунийлигини сўроқлаш учун мавжуд бўлган ҳуқуқларни таҳлил қилинди.

Юқорида келтирилган фикр ва мисоллардан келиб чиқиб, ҳулоса қилиш мумкинки, хорижий давлатлари қонунчилигида Хабеас корпус институтини қўллашнинг ҳуқуқий асослари турлича норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар жумладан, Конституция, қонунлар ва штатларнинг алоҳида қонунлари билан мустақамланган ва тартибга солинган. Бу албатта, ҳар бир давлатнинг ҳуқуқ тизимидан келиб чиқиб шаклланган ва ривожланган.

Хабеас корпус Англия-Америка ҳуқуқ тизимида ишлаб чиқилган концепция бўлишига қарамадан ҳозирда бошқа ҳуқуқ тизимлари хусусан Роман-герман ҳуқуқ тизими амалда бўлган давлатлар қонунчилигида ҳам инсонларнинг конституциявий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва амалга оширишда кенг қўлланилиб, миллий қонунчиликка Хабеас корпус институти ва унга оид халқаро ҳуқуқ нормаларини имплементация қилиш кенг тус олган. Шу сабабли, Хабеас корпус бир ҳуқуқ тизимида тегишли институт эмас балки, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга қаратилган халқаро стандартлар қаторида эътироф этилмоқда.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 1-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.07.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000